

LIMBA ROMÂNĂ – MEMORIE, CETATE ȘI STINDARD

Arcadie SUCEVEANU

Președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova

De aproape trei decenii, zilele de la sfârșitul lui august se asociază în mintea basarabenilor cu Sărbătoarea limbii române. Și tot de atâta timp ne întrebăm adesea dacă faptul de a-ți vorbi limba poate constitui un prilej de sărbătoare. Or, se știe, aerul se respiră, pâinea se mănâncă, limba se vorbește – nu se sărbătorește.

Ori de câte ori suntem puși să răspundem la această întrebare, argumentul justificator este că noi, basarabeni și nord-bucovinenii, reprezentăm un caz aparte în istorie, și că, de fapt, în această zi nu sărbătorim doar oficializarea limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova, ci și regăsirea noastră în adevăr și istorie, revenirea la matricea ființială românească. Acțiunile legate de această dată conțin și efortul de a depăși criza de identitate, dezechilibrul moral ce ne-au măcinat ființa. Pe 31 august sărbătorim o limbă care zeci, sute de ani a fost nedreptățită și umilită la ea acasă, o limbă căreia i s-a schimbat denumirea și i s-a impus un alfabet străin, căreia i s-a rezervat, în toate epocile, rolul de cenușăreasă – mai întâi sub ocupația țaristă, apoi sub cea sovietică, dar și în perioada actuală, când s-ar părea că nimic nu o mai împiedică să revină în elementul ei firesc. Iar cei care au ales să-și sărbătorească vorbirea sunt un fragment de popor desprins cu forța și ținut departe de spațiul matricial, trecut prin malaxoarele gulagului și înstrăinării de propria sa esență, sunt acea parte vitregă care nu a cunoscut bucuria și binefacerile întregului decât o scurtă perioadă de timp (1918–1940). De aceea, Sărbătoarea limbii române continuă să fie pentru noi, așa cum s-a mai spus cu o frumoasă expresie oximoronică, o sărbătoare lucrătoare, o sărbătoare luptătoare.

Dar chiar din primii ani de după 1989, sentimentele pe care le trăim în această zi sunt contradictorii, pe lângă acea mică doză de bucurie pe care o simte suflarea națională persistă și multă insatisfacție. Motivele acestei insatisfacții sunt evidente pentru oricine. Primul este că, și după 30 de ani, „limba noastră cea română” continuă să figureze în Constituția Republicii Moldova cu denumirea unui idiom fictiv de limbă „moldovenească”. Alt motiv, care, de fapt, e principalul, îl constituie funcționarea ei vicioasă în sferele sociale, în spațiul public și în structurile administrative, de multe ori ea având statut de limbă de stat mai mult în vorbe decât în fapte.

În consecință, nivelul limbii române vorbite în Republica Moldova este în continuare unul deplorabil (deși nu la fel de dezastruos ca înainte de 1991). Pe de o parte, nu putem să nu recunoaștem că astăzi elita intelectuală vorbește o limbă expresivă, plastică și colorată, că în școli și grădinițe copiii vorbesc incomparabil mai bine și mai coerent limba română decât acum 20-30 de ani, că ziarele și revistele de la Chișinău, emisiunile Radio și TV au o ținută tot mai elevată, că o bună parte din cărțile editate aici poartă marca valorii autentice și este competitivă, inclusiv sub raport lingvistic, cu cărțile apărute la București sau în alte centre de cultură românească etc. Pe de altă parte însă masele largi ale societății continuă să vorbească o limbă macaronică, obscenă și săracă. Deosebit de dizgrațioasă este limba străzii, acea vorbire uzuală primitivă, neevoluată, înțesată cu expresii și vocabule hibride, cu fonetisme și calchieri bizare, care circulă mai cu seamă în mediile rurale, în gări și în piețele agroalimentare.

Situația lingvistică s-a înrăutățit în mod evident odată cu desființarea abuzivă, acum mai mulți ani, a Departamentului limbilor din cadrul Guvernului Republicii Moldova. În lipsa acestui mecanism, a dispărut controlul asupra modului în care este aplicată și respectată legislația lingvistică, au încetat să mai funcționeze programele cu finanțare de la stat de studiere a limbii române de către alolingvi. În aceste condiții, reprezentanții grupurilor etnice rusofor-

ne nu simt nici obligația și nici dorința de a o însuși, afișând în continuare aceeași ignoranță și lipsă de respect (de dragoste nici nu poate fi vorba) față de limba, istoria, cultura și tradițiile pământului care i-a adoptat. Exemple pot fi întâlnite la tot pasul. Majoritatea deputaților rusofoni, de pildă, demult nu se mai ostenesc să rostească în limba statului pe care îl conduc nici măcar acele câteva fraze protocolare, pe care statutul lor de înalți demnitari s-ar părea că îi obligă, fie și din complezență, să le afișeze. Alte mostre de ignoranță, cât se poate de edificatoare și spectaculoase, le decupăm de fiecare dată din relatările TV de la examenele la română în școlile ruse, când foarte rar mai poate fi găsit câte un licean care încheagă două-trei fraze coerente în limba română („moldovenească”, așa cum – cu ostentație și ironie, ca mari „cunoscători” în materie – țin ei să accentueze). Un alt caz ce indică gradul nostru de toleranță, dar și o totală lipsă de demnitate și caracter, este cel care a avut loc în primăvara acestui an, difuzat pe toate posturile TV, când un conducător auto de etnie găgăuză l-a învinuit pe un agent de circulație că își permite să discute cu el în limba statului Republica Moldova și nu în limba rusă, amenințându-l chiar că îi va deschide proces penal. Da, omul statului a fost luat la rost și amenințat că va fi tras la răspundere, și asta deoarece legea îi permite unui reprezentant al grupurilor etnice minoritare din RM să facă acest lucru. Întrebarea noastră, retorică bineînțeles, este: își poate imagina cineva că un asemenea caz poate avea loc în Țările Baltice, în Georgia sau în Ucraina? Sau în oricare altă parte a globului pământesc?

Această situație este cauzată în mare măsură de faptul că în Republica Moldova se află în vigoare până în prezent Legea din 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite, cu toate imperfecțiunile și neconcordanțele ei. Este o lege depășită de timp, adoptată încă în perioada sovietică, conform căreia noi locuim încă în RSSM și în URSS, „limba rusă se folosește pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între națiuni” (Articolul 3), „documentația și alte informații, care se expediază peste hotarele RSSM, se întocmesc în limba rusă sau într-o altă limbă acceptabilă” (Articolul 14), „blanșetele oficiale, textele sigiliilor și ștampilelor se execută în limba de stat și în limba rusă” (Articolul 27) etc. În mod cu totul inexplicabil, cei care s-au perindat de-a lungul timpului prin Parlament nu au găsit de cuviință să revizuiască și să reactualizeze această lege în funcție de noile realități social-politice, în baza Declarației de independență și a Constituției RM. În diferite perioade, au existat și momente prielnice când forul legislativ întrunea o majoritate simplă, deliberativă,

ce i-ar fi permis să adopte o asemenea decizie. Dacă ne amintim bine, acum câțiva ani a existat totuși un proiect de lege propus de deputata Ana Guțu, dar care a fost respins cu vehemență încă înainte de a ajunge pe masa de lucru a comisiilor parlamentare, fiind etichetat drept neavenit și „fascist”. O altă nedumerire ar fi de ce Parlamentul Republicii Moldova nu a ratificat până în prezent „Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare”, document ce prevede un șir de măsuri clare privind promovarea și protejarea limbilor minorităților de pe teritoriile unde acestea locuiesc compact?

Din aceste și din alte pricini, Sărbătoarea limbii române, raportată la realitatea lingvistică, pare a fi „nesinceră”, mimetică. Guvernării încearcă să-i mențină statutul (mai exact, alura) de manifestare națională, înțelegând să o sărbătorească într-un mod patetic și festiv, pasiv, cum ai sărbători o limbă moartă. Dar atât timp cât limba română nu va avea o funcționalitate reală în toate sferile sociale, cât nu va exista un mecanism de funcționare a legislației lingvistice bine pus la punct, aceste acțiuni nu au decât un fast efemer, de o zi. Iar noi riscăm din ce în ce mai mult să ne sărbătorim nevorbirea.

Ziua de 31 August se cuvine să fie nu doar un prilej de exaltare și bucurie în fața frumuseții limbii române, ci și un moment de evaluare a acțiunilor organelor responsabile întru punerea în drepturile ei legitime. De mai mulți ani consecutiv, în aceste zile de la sfârșitul verii, la Chișinău se desfășoară Salonul Internațional de carte Bookfest Chișinău. E un eveniment de anvergură ce marchează viața culturală și care se suprapune în chip fericit cu istoria Republicii Moldova, cu Sărbătoarea limbii române. Ne-am bucura dacă și elitele politice ar demonstra o mai accentuată aderență față de carte, dacă șeful statului, președintele Parlamentului, premierul, însoțiți de miniștri, de deputați și de toată falanga de șefi de departamente și consilieri, ar binevoi să viziteze standurile și poate chiar să mai și procure o carte, așa cum am văzut că se întâmplă în România și pe la alte case mari europene. Or, limba română se află în cea mai directă relație cu cartea. Iar sărbătoarea ei, dacă e cu adevărat sărbătoare, nu ar trebui să se reducă doar la depuneri de flori la busturile de pe Alea Clasicilor și la discursuri inaugurale.

Dar, dincolo de aceste realități prezentate în culori mai plăcute sau mai sumbre, în fața ochilor noștri reînvie de fiecare dată memoria aceluia entuziasm general ce domina satele și orașele Basarabiei acum trei decenii, curata credință a oamenilor în idealul național. Marea Adunare Națională, decretarea limbii române ca limbă de stat, trecerea la alfabetul latin, editarea în noua grafie a primului ziar, „Glasul Națiunii”,

a revistelor „Literatura și arta” și „Nistru”, a primelor cărți lansate de Editura „Hyperion”, apoi proclamarea Independenței Republicii Moldova, legiferarea Imnului de Stat și a Tricolorului – aceste și alte evenimente cu adevărat capitale, pline de un romantism revoluționar luminos, au făcut posibil miracolul renașterii acestui fragment de popor. În fruntea acelui proces de transformări și renașteri s-au aflat scriitorii, oamenii de cultură, intelectualitatea. Revelatoare, de neuitat, ne-au rămas în memorie cuvântările incendiare din primul Parlament al Republicii Moldova ale lui Alexandru Moșanu, Ion Vatamanu, Lida Istrati, Ion Ungureanu, Gheorghe Ghimpu, articolele publicistice ale lui Valentin Mândăcanu, Gheorghe Malarciuc, Mihai Cimpoi, Alexei Marinat, poemele lui Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari, Vasile Levițchi, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, cântecele lui Ion și Doina Aldea-Teodorovici, care făceau să freacă în piețe și pe stadioane mulțimile dornice de a-și regăsi însemnele identității, de a-și recâștiga trecutul, limba, alfabetul, tricolorul. Atunci a fost, așa cum s-a mai spus, ora noastră astrală, unul din acele momente binecuvântate ce nu se poate repeta decât la mari intervale de timp. Mă bucur și mă mândresc că am făcut parte din generația rezistenței și renașterii românești în Basarabia. O generație de scriitori și intelectuali care a făcut istorie, o generație de scriitori și intelectuali care cunoaște cu prisosință starea de om al scrisului și, depotrivă, pe cea de om al agorei politice, purtător al conștiinței naționale.

Din nefericire, însă, victoriile noastre nu au fost definitive, iar o parte din ele au fost confiscate ori compromise. În anii care au urmat, am avut parte de multe devieri și deturnări, de lungi sincope și hiatusuri în dezvoltarea noastră firească. Iar cel mai grav între toate rămâne faptul că nu am știut să dezvoltăm și să fortificăm independența și statalitatea Republicii Moldova, așa cum au reușit să o facă Țările Baltice, bunăoară; și, ca o consecință a acestei ratări, procesul de democratizare a societății și de integrare europeană a Republicii Moldova a intrat în impas, apoi s-a blocat, iar limba română nu și-a putut edifica nici până azi un statut real de limbă de stat. Altfel spus, independența noastră întotdeauna a fost și continuă să rămână până în clipa de față una nesigură, neputincioasă, una foarte... dependentă. Dependentă de multe, dar în primul rând, de Rusia, țara care ne-a băgat în război și ne-a legat de gât problema transnistreană, țara care continuă să-și mențină pe teritoriul nostru armata și tehnica militară, țara care ne declară periodic fel de fel de războaie comerciale, energetice etc. Fiind lipsită de o independență reală și pendulând de prea multă vreme între Est și Vest într-o

nedeterminare pe cât de paradoxală, pe atât de riscantă și ruinătoare, Republica Moldova a ajuns azi o țară fără o imagine politică și socială bine conturată, un stat (ce se lasă ușor) deturnat de la vectorul european. Jefuit și sărăcit de piramida oligarhică, mințit de atâtea ori în modul cel mai josnic, derutat și lipsit de speranță, poporul Republicii Moldova a ajuns să fie o biată populație debusolată, cu deprinderi și nostalgii de „homo sovieticus”, care nu știe nici ce limbă vorbește, nici care este calea cea bună pe care trebuie s-o urmeze. Având în vedere această situație, scriitorii au considerat întotdeauna că singura cale de izbăvire este integrarea în Europa, prin reunificarea celor două state românești, Republica Moldova și România, într-un singur stat. Opțiunea noastră a fost formulată în „Declarația Uniunii Scriitorilor din Moldova privind Reunificarea cu România”, difuzată în mass-media la 28 octombrie 2015 și reactualizată în 2018, ea fiind susținută la ora actuală de tot mai mulți conaționali și de tot mai multe instituții.

Unii guvernanți se arată impaciențați de faptul că, prin Reunificare, Republica Moldova își va pierde statalitatea și independența. Chiar cu riscul de a părea patetici, ținem să le amintim, și cu această ocazie, câteva adevăruri, și anume: că 25% din populația Moldovei e plecată la munci peste hotare – de prea multă „independență”, oare?; că în mare măsură statalitatea și independența Republicii Moldova, statutul oficial al limbii române au fost zdruncinate de furtul miliardului și de actele lor de corupție, mai vechi și mai noi, de luarea în captivitate de către ei și partidele lor a instituțiilor acestui stat, a justiției în primul rând; că statalitatea și independența, statutul oficial al limbii române sunt sfidate de casele lor somptuoase, care au crescut ca ciupercile după ploaie în tot Chișinăul și în împrejurimile lui; că statalitatea și independența, statutul oficial al limbii române sunt zilnic strivite sub roțile mașinilor lor de lux, procurate la un preț de zeci, sute de mii de euro, sunt lătrate de câinii lor mari cât niște urși de după zidurile caselor-cazematate înălțate pe nefericirea acestui popor atât de umilit și de răbdător...

Așa se face că, la aniversările de la sfârșitul lui august, de aproape 30 de ani încoace, suntem puși în situația de a nu înceta să ne revendicăm dreptul la limbă și libertate, dreptul la justiție și independență, repetând mereu aceleași slogani, având de fiecare dată aproape același discurs.

Încă de la retoriciile celor șapte coline ale Romei ne parvine maxima „Patria mea este limba latină”, aforism generos actualizat de Nichita Stănescu – „Patria mea este limba română”. Ce limbă reprezintă emblema patriei noastre? O limbă viciată, vulgară de multe ori,

calificată la vârful piramidei ierarhice ca fiind română din punct de vedere istoric și moldovenească din punct de vedere politic. Vorba unui confrate, până la prânz e română, iar după prânz e din nou moldovenească. Ar trebui să ne mulțumim, probabil, că există doar două puncte de vedere. E cazul ca politicienii noștri să însușească odată și pentru totdeauna adevărul exprimat de Eugen Coșeriu, ilustrul nostru basarabean recunoscut astăzi de comunitatea mondială ca cel mai mare lingvist al lumii, care a făcut cea mai exactă radiografie a situației sociolingvistice din Republica Moldova: „A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o abstracție și o utopie; din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și deci un act de genocid etnico-cultural”.

Ca măsură de prim ordin pentru noii guvernanți, credem că se impune reînființarea Departamentului limbilor din cadrul Guvernului Republicii Moldova desființat în mod abuziv acum mai mulți ani. Poate sub o altă formă, de Colegiu pe lângă Guvern, urmează de văzut cum e mai bine, dar reînființarea lui se impune stringent și cu necesitate. Doar așa se va putea crea un mecanism funcțional, iar limba română va obține recunoașterea și circulația unei limbi de stat într-o Moldovă cu adevărat independentă.

Iar în acest moment, independența Republicii Moldova rezidă în regăsirea și reasumarea parcursului european, singura cale dreaptă și ireversibilă. Limba română ne este și în această privință de mare ajutor, pentru că – dincolo de alte semnificații – ea este una dintre cele 28 de limbi oficiale ale UE. La fel cum, conform afirmațiilor dl Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, preluate dintr-un text publicat în revista *Limba română*, „sub aspect intrinsec, româna ocupă locul 11 în lume; sub aspect demografic, limba română este a 21-a în lume. Cumularea și ponderea acestor trei criterii, plasează româna pe locul 15 între limbile importante ale lumii, după limbile engleză, franceză, spaniolă, germană, rusă, italiană, portugheză, japoneză, olandeză, suedeză, mandarină, poloneză, cehă și croată, dar înaintea limbilor sârbă, maghiară, coreeană, norvegiană, daneză, greacă, ebraică, catalană, finlandeză, turcă, armeană, slovacă, bulgară, slovenă, ucraineană etc.”

Fie-mi iertat accentul critic în această atmosferă de sărbătoare, dar țin să mai exprim o dorință, care e a întregii intelectualități basarabene. E bine și e frumos, fără îndoială, că limba română este sărbătorită, deja al șaptelea an, și în România. Pe de altă parte însă ne gândim că poate ar fi mult mai util dacă România ar mai

diminua din sumele cheltuite pentru celebrarea limbii române la ea acasă, pe muntele Găina sau în Bucegi, prin fel de fel de manifestări de o zi, efemere, așa cum am văzut de atâtea ori la televizor, și cu banii economisiți ar finanța revistele de cultură din Republica Moldova, din Bucovina și din reg. Odesa, reviste care în ultima perioadă beneficiază de un sprijin financiar tot mai redus și care vine cu o mare întârziere. Lipsa acestor reviste de valoare – este vorba de „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Revista literară”, „Sud-Est cultural”, „Viața Basarabiei”, de alte reviste pentru copii și tineret, de „Mesager bucovinean” și de „Septentrion literar” din Cernăuți, de periodicul „Sud-Est” din reg. Odesa ș. a. – creează un gol imens în viața culturală din aceste spații, iar limba română devine în acest fel mai neajutorată și chiar mai vulnerabilă.

Distinsă audiență, știm bine că Basarabia și Bucovina sunt două provincii voievodale cu același destin în istorie, sunt pământuri înstrăinate pe care Eminescu nu a încetat nicio clipă să le deplângă cu toată sarea lacrimilor sale. Ca originar din dulcea Bucovină, ca și alți prieteni și colegi ai mei aflați în această sală, m-am gândit că ar fi corect și frățește să vorbesc astăzi, pe scurt, și despre contextul actual al realităților istorice și lingvistice din nordul Bucovinei.

Și voi începe prin a spune că în Bucovina – ținutul în care a învățat la școlile timpului și s-a format adolescentul Mihai Eminescu, cu Cernăuțiul în care, la 1848, s-au refugiat mai mulți scriitori pașoptiști și au fondat ziarul „Bucovina”, și în care, în anul 1918, a debutat Lucian Blaga cu *Poemele luminii* – în acest ținut în care „ trăiau oameni și cărți” (Paul Celan) a existat, în toate epocile, un puternic potențial cultural românesc. Spiritul bucovinean tolerant – homo bucovinensis – a generat mereu concordie și armonie și a stat la baza dezvoltării multiculturalismului. După 1991 Ucraina devenind suverană, limba și cultura ucraineană a monopolizat întreg spațiul cultural, marginalizând celelalte culturi și distrugând practic modelul multicultural bucovinean. Astăzi ucrainenii din Bucovina continuă cu o consecvență acerbă opera de modificare a caracterului etnic al acestui teritoriu, moștenit printr-un capriciu al istoriei de la fosta URSS.

Vom aduce câteva exemple și vom începe chiar cu denumirea orașului Cernăuți. În dorința neîngrădită de a-și demonstra vechimea istorică, Primăria orașului a cenzurat într-un mod pervers numele lui Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei, care la 8 octombrie 1408, printr-un simplu hrisov de liber negoț, certifică „actul de botez” al vechiului oraș moldovenesc. În toate actele oficiale de astăzi însă, sub gramota reprodușă pe un panou imens care ocupă un zid de câteva etaje în centrul urbei, numele domnitorului nostru apare tradus

drept „Oleksandr Dobrii”, fără a fi arătat undeva cărei țări aparține acest voievod. Ne întrebăm: oare autoritățile ucrainene nu ar trebui să dea socoteală pentru prezentarea voit ambiguă a titulaturii domnitorului Moldovei și pentru denaturarea certificatului de vechime a Cernăuțului? Oare România nu se cuvine să reacționeze, sesizând organismele internaționale?

Un alt caz similar îl reprezintă ștergerea inscripției istorice de pe frontispiciul Catedralei Ortodoxe ridicată în 1844 prin osârdia elitelor române – Unul în trei ipostasuri – Dumnezeu. Neatinsă de sovietici, această inscripție ce încălzea sentimentele românilor autohtoni a fost demontată de „restauratori” în anii de independență a Ucrainei.

Spre a aduce încă un exemplu, ultimul, din atâtea altele câte le-aș putea enumera din această categorie, vă voi spune că până și bisericii din satul meu natal, Suceveni, în care am fost botezat, o biserică mare cu o vechime de peste o sută de ani, i s-a schimbat stilul arhitectonic! Da, ca să vedeți, în timpul lucrărilor de reconstrucție efectuate în urmă cu vreo zece ani, acoperișul bisericii, în pofida protestelor enoriașilor, a fost modificat, cele trei turlle zvelte, construite în stil românesc, au fost schimbate cu altele, sub forma de „bulbi de ceapă”, specifici binecunoscutului stil arhitectonic slav...

Cât privește învățământul românesc din Ucraina, el trece printr-un dramatic și îndelungat proces de deznaționalizare. Conform prevederilor noii legi a învățământului adoptată de Rada Supremă, educația în școlile minorităților naționale se va desfășura, începând din clasa a patra, exclusiv în limba ucraineană. Acest proces a început încă în anii '90 ai secolului trecut, cu raioanele din sudul Basarabiei istorice, anexate în 1940 de către fosta URSS (reg. Odesa), și s-a extins cu o deosebită intensitate, în perioada actuală, în special asupra raioanelor nordice ale fostei Basarabii (reg. Cernăuți). Școlile din aceste localități au fost transformate, mai întâi, din școli românești în școli mixte, ca mai apoi să fie complet ucrainizate. La ora actuală, ținta politicilor de deznaționalizare și asimilare prin școală sunt toate școlile românești din nordul Bucovinei. Statistica este îngrozitor de tristă la acest capitol. În ultimii 93 de ani, Ucraina, ca republică independentă sau sovietică, a desființat 205 școli cu limba română de educație, din cele 282 câte au existat istoric în teritoriile anexate de-a lungul timpului. În perioada de după 1991, doar în regiunea Odesa au dispărut 16 din cele 19 școli românești rămase de la URSS. Iar în regiunea Cernăuți, din cele 91 de școli câte existau în 1992 au mai rămas 61. Directorilor de școli din localitățile românești li se cere în mod expres deschiderea, prin diverse metode, a unor clase

ucrainene, în ideea ucrainizării treptate a acestora în integritatea lor.

Despre reconstrucția Casei memoriale „Aron Pumnul”, unde se preconizează deschiderea muzeului Mihai Eminescu, se vorbește de treizeci de ani, de când Consiliul Orășenesc Cernăuți a luat această hotărâre. De atunci și până acum, în afară de faptul că imobilul a rămas liber, fără foștii locatari, care s-a crezut mult timp că reprezintă unica piedică în calea deschiderii muzeului, nu s-a făcut nimic. Este evident că fără ajutorul statului român acea casă nu poate fi restaurată. Și e mare păcat că se tot amână la nesfârșit lucrarea. Casa are o curte încâpătoare și o grădină în spate. S-ar putea ridica acolo, pe lângă Casa lui Aron Pumnul, o construcție nouă, cu o sală de conferințe și cu spații pentru bibliotecă și muzeu. Dar pentru ca lucrările de restaurare să demareze, guvernul român ar trebui să ia o hotărâre specială, ca și în cazul restaurării unor cripte din Cimitirul central din Cernăuți, căci din banii alocați cu țărâita Ministerului pentru Românii de Pretutindeni nu se poate face o asemenea lucrare.

Despre Cimitir ce aș putea spune? Nu voi spune decât că situația mai mult decât deplorabilă în care se află acest sanctuar în care își dorm somnul de veci mari 8 personalități ale culturii române, ca Aron Pumnul, Dimitrie Onciul, Ion Gheorghe Sbiera, ultimii vlăstari ai faimoasei familii Hurmuzachi, sora lui Eminescu, Aglaie, Epaminonda Bucevschi, sutele de cripte și morminte aflate în ruină și degradare, vandalizate ori repopulate, reflectă, de fapt, starea generală în care se află cultura și istoria românilor din teritoriile istorice aflate în afara granițelor actuale ale României.

În schimb, cu ceva timp în urmă, la Cernăuți a fost înființată o comisie regională care filtrează ideologic literatura română oprită la graniță, cea venită din România și din Republica Moldova, cărți atât de necesare aprovizionării bibliotecilor publice și școlare din Ucraina. E o măsură abuzivă și absurdă, menită să-i țină pe românii nord-bucovineni cât mai izolați de matricea originară.

Apelul nord-bucovinenilor adresat dlui Iohannis acum un an se încheia cu rugămintea de a fi primiți în audiență la Cotroceni, pentru a avea un dialog cu președintele patriei lor istorice, atât de necesar în vederea păstrării identității lor etnice. Pentru că, cităm cutremurați: „Nu noi am venit peste URSS și Ucraina, ci URSS și Ucraina au venit peste noi în 1940”. Și ce credeți că a urmat? Președintele României a refuzat, e adevărat, să aibă întâlnirea preconizată cu Președintele Poroșenko. Atât. Aceasta a fost singura reacție a Bucureștiului la nivel de președinție și de guvern. Restul e tăcere. O tăcere istorică, edificatoare, soră bună cu decizia Consiliului de Coroană din 27 iu-

nie 1940. Dar și cu graba veselă și iresponsabilă cu care a fost semnat Tratatul româno-ucrainean din 1996.

Credem că România, ca patrie istorică și ca membră a UE, are datoria morală și istorică, dacă nu și juridică, să adopte o atitudine mai tranșantă față de ceea ce se întâmplă astăzi cu comunitatea românească din Ucraina. Între altele, o revendicare mai mult decât urgentă ar fi recunoașterea românilor ca popor autohton, statut ce îi va putea apăra în fața agresivității ultranaționalistilor ucraineni, care pot fi auziți strigând pe străzile Cernăuțului sloganuri discriminatorii: „Cine zice că-i român să vorbească acasă românește ori să plece în România”; sau: „România ne este țară prietenă, dar nu și voi, românii de aici”.

Soarta românilor din Ucraina depinde nu doar de ei, ci și de grija pe care statul român trebuie să le-o arate și care să fie cu adevărat părintească. Oricare ar fi jocurile geopolitice ale marilor puteri mondiale, patria mamă nu poate să admită ca tocmai identitatea fiilor săi rămași în afara granițelor ei să devină o miză a acestor jocuri. Dacă pentru altcineva identitatea românilor e o victimă colaterală, pentru patria mamă ea este o victimă de nepermis.

Distinsă audiență,

Ține, cu siguranță, de hazardul istoriei – al istoriei de ieri ca și al celei de azi, „corectată” mai întâi la Yalta, apoi la Malta –, dar și de proverbia „neșansă” a neamului românesc, faptul că și acum, după un secol de la marele eveniment ce ne-a unit pe toți într-un singur stat, noi tot ne mai regăsim pe hărți diferite. Suntem în continuare segmentați, despărțiți, existând separat în mici fragmente ale unui întreg neîntreg numit România, fragmente pe care țara-mamă, deocamdată, nu poate nici să le reabsoarbă, nici să le ocrotească soarta și identitatea, în măsura în care ar trebui s-o facă.

Dar, dincolo de vămi și hotare, ceea ce ne salvează identitatea și ne alimentează conștiința națională este limba română. Ea poate fi asemuită reginei în jurul căreia se organizează colectivitatea stupului de albine. Distinsul istoric și om de cultură Neagu Djuvara scria în *Scurtă istorie a românilor*: „Notați acest aspect, fiindcă nu e subliniat îndeajuns: suntem singura țară mare din Europa a cărei unitate e exclusiv întemeiată pe limbă”. Iar eu mi-aș permite să mai adaug că românii sunt singura națiune sau una din puținele națiuni,

ai cărei reprezentanți, oriunde s-ar afla – la București, Timișoara, Craiova, Chișinău, Tiraspol, Cernăuți, Vârșet, Uzdin – au ca element de legătură limba română, aceeași limbă română, vorbită de ei toți cu neînsemnate deosebiri semantice și de pronunție. Și acest lucru, fără îndoială, ține de miracolul românesc. Am avut fericitul prilej să mă pătrund pe viu de forța acestui miracol cu câțiva ani în urmă, când am călătorit cu mașina, împreună cu alți 3 colegi scriitori, la frații noștri români din Uzdin, Banatul Sârbesc, Uzdinul fiind punctul cel mai vestic al românismului. Am călătorit, să spun așa, de-a lungul meridianului „Doinei” eminesciene – De la Nistru până la Tisa – și vreau să vă mărturisesc că este reconfortant și de-a dreptul cutremurător să găsești, la capătul celor peste o mie de kilometri, același vocabular, aceeași haină semantică și expresivă a limbii române, cu mici diferențe de accent ori rostire. Această unitate e o evidență care nu poate fi zdruncinată și distorsionată de nimeni, e un adevăr, o realitate lingvistică și istorică care nu poate fi anulată prin decrete și hotărâri.

Oricât ne-ar fi astăzi de greu, nu e cazul să ne pierdem definitiv speranța și încrederea. În istorie nu poate exista o nedreptate care să rămână nesancționată. Prin însăși rațiunea sa de a fi, istoria e mereu aducătoare de surprize. De cele neplăcute suntem sătui. Pentru a echilibra balanța, istoria va pune pe talerul așteptărilor noastre, sunt convins, și surprize plăcute.

Iată de ce, în calendarul inimilor noastre, Ziua de 31 august continuă să aibă o semnificație deosebită, o valoare simbolică netrecătoare. Fiind o frumoasă și emoționantă pagină din istoria noastră mai nouă, ea rămâne, în același timp, o perspectivă de regăsire a tuturor românilor în contextul lumii de azi, dar mai cu seamă în contextul celei de mâine.

Pentru noi limba română este mai mult decât mijloc de comunicare, ea este simbolul identității naționale, coloana vertebrală ce ne ține (sau nu) verticali în aceste timpuri nemiloase și complicate.

La mulți ani, Limba română!

*Prelegere publică ținută cu prilejul
Sărbătorii Naționale Limba noastră cea română.*

*Sala Azurie a AȘM,
30 august 2019*